

Bilaga 2

Omvärldsbevakning

Arbetsmiljöverket

Rapport om hot och våld mot lärare, andra yrkesgrupper och elever inom skolväsendet I december 2023 fick Arbetsmiljöverket i uppdrag från regeringen att undersöka anmälningar om allvarliga olyckor och tillbud kopplade till hot och våld mot skolpersonal och elever. Uppdraget innebar att kartlägga vilka typer av hot och våld som förekommer, var och när de inträffar, samt föreslå åtgärder för att stärka tryggheten i skolan.

Arbetsmiljöverket konstaterar att hot och våld har ökat de senaste tio åren, särskilt i grundskolan, och att många händelser involverar elever med utåtagerande beteende i vardagliga skolsituationer. De flesta anmälningarna handlar om elever som i affekt agerar ut mot personalen och kan antingen ske plötsligt eller vara ett tidigare känt problem. Hot och våld inträffar i alla sociala situationer som skolan erbjuder. Konflikter som leder till hot och våld uppstår också oftare vid fysiska interaktioner som lekar och spel under raster eller idrottslektioner. När personal ingriper för att stoppa bråk eller tillrättavisa elever med kränkande beteende kan hot och våld riktas mot dem på grund av brist på kontroll.

För att motverka detta bedömer Arbetsmiljöverket att skolans huvudmän behöver förbättra sitt arbetsmiljöarbete och genomföra särskilda insatser för att förebygga risker. De rekommenderar en obligatorisk arbetsmiljöutbildning för skolchefer och ett utökat arbetsmiljöinnehåll i rektorsprogrammet för att ge ledningen bättre verktyg och kunskap. Dessutom föreslås att elevhälsan ska få ett tydligare arbetsmiljöuppdrag enligt arbetsmiljölagen för att förbättra elevernas trygghet och stödja rektorer i arbetet med elever som har särskilda behov.

Brottsförebyggande rådet

Skolundersökning om brott 2023

Rapporten om skolundersökning om brott publiceras vartannat år och syftet med undersökningen är att beskriva utvecklingen över tid av självrapporterad utsatthet för brott och delaktighet i brott bland elever i årskurs 9 i ordinarie grundskolor. Rapporten är av beskrivande karaktär och ger inte svar på bakomliggande faktorer till utsatthet för brott eller delaktighet i brott.

Eleverna som har utsatts för brott svarar ofta att det sker i skolmiljön. Skolmiljön är den vanligaste brottsplatsen för både mindre grov och grövre misshandel, samt för fysiska sexuella kränkningar bland pojkar. Det är även vanligt att utsättas för hot i skolmiljön, men också på internet eller i sociala medier. För flickor är det vanligast att utsättas för fysiska sexuella kränkningar i någon annans hem. De elever som utsätts för sexuell handling genom tvång uppger att även det sker i någon annans hem eller det egna hemmet. De elever som har utsatts för rån uppger att det ofta skedde i utomhusmiljö. Pojkar och flickor uppger utsatthet för brott 2023 i ungefär lika stor utsträckning.

Totalt uppger 45,3 procent av eleverna i årskurs 9 år 2023 att de har utsatts för minst något av brotten misshandel, hot, rån, sexualbrott eller stöldbrott under de senaste tolv månaderna. Stöldbrott är den typ av brott som flest elever uppger sig ha utsatts för under 2023 (26,3 %), följt av misshandel (19,6 %), sexualbrott (12,5 %), hot (11,9 %) och rån (2,6 %).

Andelen elever som uppger att de utsatts för brott är på ungefär samma nivå som 2021. Åren innan var andelen elever som utsatts högre, 2015 och 2019 var det 47,5 procent av eleverna som uppgav att de utsatts och 2017 låg motsvarande andel på 50,6 procent.

Bilaga 2

Skolverket

Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet

Skolverket har utfört en kartläggning¹ av skolans brottsförebyggande roll i Sverige och jämfört den med hur brottsförebyggande arbete organiseras i andra nordiska länder samt i England, Frankrike, Tyskland och Schweiz. Studien har som syfte att undersöka hur skolor i olika länder hanterar frågor kring våld, mobbning, kriminalitet och brottslighet bland unga samt vilka samverkansmodeller och program som används.

Skolan har inget formellt ansvar att arbeta brottsförebyggande, varken i Sverige eller i övriga Norden. Likafullt har skolan ett brottsförebyggande ansvar i praktiken. Några av skolans grundläggande funktioner i ett brottsförebyggande perspektiv är att andelen barn från områden med socioekonomiska utmaningar som går i förskolan ökar, att andelen elever i grundskolan som blir behöriga för nationella program ökar och att andelen elever som tar examen från gymnasiet ökar, liksom genomströmningen i komvux. Skolan ska också se till att eleverna är väl förankrade i de demokratiska värderingar som utgör basen för skolans värdegrundsarbete. De kunskaper och värden som elever utvecklar i skolan och det positiva sammanhang som elever som går i en välfungerande skola blir en del av, är bärande delar i elevernas utveckling till trygga vuxna som värnar den demokratiska rättsstaten och som inte begår brott.

Kartläggningen visar på betydelsen av att skapa en trygg miljö för eleverna och att skolan samverkar med andra aktörer såsom polis och socialtjänst. Dessutom visar resultaten att skolans arbete för trygghet och mot kränkande behandling bidrar till att skolan verkar brottsförebyggande.

Vad är på gång nationellt?

Satsningar på trygghet och studiero i budgetpropositionen för 2025

Regeringen gör stora satsningar för att stärka tryggheten och studieron i skolan i de föreslagna budgetsatsningarna för 2025. Regeringen föreslår ett nytt, samlat statsbidrag för att förbättra tryggheten och studieron i skolan. Detta bidrag är tänkt att underlätta för skolor att anställa mer personal och stärka elevhälsan. Genom att samla statsbidragen för speciallärare, speciallärare i särskilda undervisningsgrupper och elevhälsa från 2025 samt inkludera bidraget för lärarassistenter 2026 minskar administrationen för skolhuvudmännen då det blir enklare att rikta resurser dit de bäst behövs. För att förstärka detta nya statsbidrag föreslår regeringen en tillförsel av 850 miljoner kronor 2025 som kan motsvara drygt 1 900 speciallärare. Tanken är att dessa förstärkta resurser ska hjälpa skolor att hantera ökade behov och främja en trygg och stödjande miljö för eleverna.

Fler akutskolor

Regeringen ser även ett behov av akutskolor för att säkerställa ordning och kontinuitet i undervisningen. För att fler huvudmän ska få möjlighet att inrätta akutskolor, föreslås en fördubbling av statsbidraget för personalkostnader i dessa skolor. Med en ökning på 100 miljoner kronor från och med 2025, blir det totala årliga bidraget 200 miljoner kronor. Genom detta tillskott kan upp till 115 nya akutskolor etableras, där elever tillfälligt kan omplaceras för att hantera akuta ordningsproblem och säkerställa en trygg miljö för alla elever.

Stärkt samarbete mellan skola och socialtjänst

¹ Skolverket (2023). [Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet](#).

Bilaga 2

Samtidigt vill regeringen stärka samarbetet mellan skola och socialtjänst för att minska skolfrånvaro och förhindra utanförskap. Därför föreslås en förstärkning av statsbidraget för skolsociala team med ytterligare 50 miljoner kronor 2025 och höjer den totala satsningen till 300 miljoner kronor per år. Dessa skolsociala team är viktiga för att främja närvaro och motverka att elever hamnar i utanförskap. Förstärkningen kan göra det möjligt att skapa upp till 60 nya team, vilket ger skolor och socialtjänst bättre förutsättningar att både förebygga och hantera skolfrånvaro och andra utmaningar som påverkar elevers välmående och utveckling. Detta ligger i linje med ny socialtjänstlag som träder i kraft 2025.

Skolor mot brott

Skolor mot brott (SOU 2024:17), publicerad den 14 juni 2024, är en utredning som har som syfte att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö, och med detta, föreslår att skolväsendet involveras i ett arbete för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag. Utredningen föreslår reglering av ett antal specifika skyldigheter i ett nytt kapitel i skollagen. Sammantaget innebär utredningens förslag ett ansvar för säkerhetsarbete, som blir ett nytt ansvarsområde för skolväsendet.

Bedömning är att det nya ansvarsområde den föreslår är väl förenligt med skolans värdegrundsuppdrag och att ett aktivt säkerhetsarbete till skydd mot olika former av brott är ägnat att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Arbetet med lagändringen pågår. Det finns ännu inget fastställt datum för när ett nytt kapitel i skollagen, som reglerar flera specifika skyldigheter, kommer att introduceras.